

O dorobku naukowym Profesora Tadeusza Aleksandra

About the scientific achievements of Professor Tadeusz Aleksander

Prof. zw. dr hab. Tadeusz Aleksander jest absolwentem pedagogiki na Wydziale Filozoficzno-Historycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego (studia odbył w latach 1957–1962). Na Jego rozwój naukowy wpływ mieli tacy wybitni uczeni, jak pedagog i działacz oświatowy Maksymilian Siemieński, historyk oświaty i wychowania Kamilla Mrozowska, pedagog Jan Konopnicki, historyk wychowania Jan Hulewicz, a także pedagog Zygmunt Mysłakowski.

Bezpośrednio po studiach Profesor przez dwa lata pracował w Liceum Pedagogicznym i Studium Nauczycielskim im. Pawła Stalmacha w Cieszynie, nauczając przedmiotów pedagogicznych. W dniu 1 października 1964 r. rozpoczął pracę w Katedrze Kultury i Oświaty Dorosłych Uniwersytetu Jagiellońskiego (na Wydziale Filozoficzno-Historycznym), gdzie następnie zdobywał kolejne stopnie naukowe: w 1968 – doktora, w 1975 – doktora habilitowanego. W 1977 roku został powołany na stanowisko docenta UJ. Po wielu latach intensywnej pracy naukowej i dydaktycznej, w 1994 roku, otrzymał od prezydenta RP tytuł naukowy profesora, a w roku 2002 został powołany na stanowisko profesora zwyczajnego UJ.

W bogatym dorobku naukowym Profesora znajdują się 33 opracowania książkowe, w tym 20 monografii autorskich oraz 13 prac pod redakcją, z których większość wydana została w renomowanych oficynach wydawniczych. Swoją pierwszą zwartą pracę opublikował w 1972 roku, a jej tytuł brzmi: *Awans oświatowy młodzieży wiejskiej 1945–1970 na przykładzie Sądecczyzny*. Była to rozszerzona wersja rozprawy doktorskiej Jubilata. Książka ta, uznana za najlepszą publikację pedagogiczną, została wyróżniona nagrodą w konkursie ogólnopolskim na pracę naukową dotyczącą wsi.

Niedługo potem, w roku 1974 ukazała się kolejna publikacja Jubilata pt. *Uwarunkowania uczestnictwa kulturalnego ludności wiejskiej*. Książka ta (praca habilitacyjna) otwiera w działalności naukowej Profesora okres, w którym wyraźnie dominują treści związane z teorią i praktyką wychowania przez kulturę i sztukę (teoria działalności kulturalno-oświatowej).

W latach osiemdziesiątych ukazały się następujące książki autorstwa Profesora:

- *Drogi aktywizacji kulturalnej ludzi pracy* (1980),

- *Oddziaływanie kulturalne dużego miasta na region (na przykładzie Krakowa)* (1985),
- *Potrzeby kulturalno-oświatowe (w świetle badań sondażowych na terenie Małopolski)* (1985),
- *Oświata dorosłych na Kielecczyźnie w 40-leciu Polski Ludowej (zarys głównej problematyki)* (1985),
- *Kultura wypoczynku na wczasach* (1986).

Do wymienionych pozycji należy dodać również współredakcję pracy pt. *Wybrane problemy uczestnictwa w kulturze: sympozjum popularno-naukowe WDK Kielce, 26 maja 1984*.

W następnej dekadzie, w latach dziewięćdziesiątych, ukazały się kolejne monografie autorskie Jubilata:

- *Pozaszkolna edukacja ogólnokształcąca dorosłych (przeszłość, terażniejszość, przyszłość)* (1992),
- *Życie społeczne i przemiany kulturalne Nowego Sącza w latach 1870–1990* (1993),
- *Zespoły instrumentalne w Polsce: zarys dziejów i główne kierunki działalności* (1994),
- *Optymalizacja pozaszkolnej edukacji zawodowej dorosłych: potrzeba i kierunki modernizacji dokształcania i doskonalenia zawodowego kadr pracowniczych w Polsce* (1998).

Z kolei wśród prac zbiorowych redagowanych bądź współredagowanych przez Tadeusza Aleksandra wymienić należy następujące:

- *Kultura i edukacja ustawiczna: wybrane zagadnienia* (1995),
- *Terażniejszość i przyszłość edukacji dorosłych* (1997; 1999 wyd. 2; 2002 wyd. 2. dodruk),
- *Wybrane problemy edukacji i wychowania dorosłych w okresie przekształceń ustrojowych* (1996),
- *Edukacja ustawiczna w zmieniającej się sytuacji edukacyjnej (wybrane problemy)* (1998),
- *Andragogiczne problemy współczesności* (1999),
- *Program studiów pedagogicznych: studia licencjackie, magisterskie i doktoranckie* (1999).

W latach 2001–2011 ukazało się sześć prac pod redakcją Profesora. Wśród nich zasługujące na szczególną uwagę *Edukacja dorosłych jako czynnik rozwoju społecznego* (2010) – dwa obszerne, pięknie wydane tomy materiałów z I Ogólnopolskiego Zjazdu Andragogicznego, który odbył się w dniach 23–24 czerwca 2009 roku w Krakowie, a którego Profesor był organizatorem i gospodarzem. Pozostałe prace z tego okresu to:

- *Myśl pedagogiczna przełomu wieków (materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w dniach 26–27 września 2000 r. z okazji Jubileuszu 600-lecia odnowienia Akademii Krakowskiej i Rocznicy 75-lecia utworzenia Katedry Pedagogiki w Uniwersytecie Jagiellońskim)* (2001),
- *Środowiska wychowawcze i edukacja dorosłych w dobie przemian* (2003),
- *Procesy edukacyjne i wychowawcze w dobie przemian* (2004),

- *Teoretyczne i praktyczne aspekty edukacji kulturalnej oraz oświaty dorosłych* (2006),
- *Stan i perspektywy rozwoju refleksji nad edukacją dorosłych* (2007).

W latach 2006–2017 Autor opublikował trzy monografie autorskie, w których dał wyraz swoim zainteresowaniom związanym z dziejami ziemi nowosądeckiej:

- *Ludność i dwory Poręby Małej w latach 1850–1950* (2009),
- *Dzieje Szkoły Podstawowej nr 17 im. Kurierów Sądeckich w Nowym Sączu-Porębie Małej (1902–2006)* (2006),
- *Z przeszłości sądeckiej rodziny Aleksandrów* (2017).

Imponujący dorobek naukowy Profesora znajduje swoje odzwierciedlenie również w licznych artykułach i rozdziałach opublikowanych w czasopismach naukowych, pracach zbiorowych, a także piśmiennictwie regionalnym. Nie sposób wymienić wszystkich tytułów publikacji Autora, gdyż spod Jego pióra wyszło grubo ponad 300 tekstów. Twórczość Profesora jest bogata i różnorodna, dotyczy kilku, podstawowych dla teorii oświaty i kultury dorosłych, obszarów: pozaszkolnej edukacji dorosłych (zarówno ogólnokształcącej, jak i zawodowej), wychowania przez kulturę i sztukę, funkcji wychowawczych regionu, dziejów oświaty dorosłych i przeszłości pracy kulturalnej. W polu zainteresowań naukowych Profesora znalazły się również indywidualne losy znaczących dla oświaty ludzi, napisał biografie kilku wybitnych postaci, m.in. abpa Franciszka Ksawerego Wierchlejskiego – metropolity Lwowa z II połowy XIX wieku, Mariana Chodackiego – ostatniego komisarza RP w Wolnym Mieście Gdańsku.

Profesor Tadeusz Aleksander brał udział w procesie tworzenia ogólnej teorii edukacji dorosłych w naszym kraju. Uczestniczył w przygotowaniu podręczników akademickich z zakresu pedagogiki społecznej: *Pedagogika społeczna* (1993; 1995 wyd. 2), *Pedagogika społeczna. Debata* (2009) oraz teorii oświaty dorosłych: *Wprowadzenie do pedagogiki dorosłych* (1992), *Wprowadzenie do andragogiki* (1996). Opracował również dwa, jakże znaczące dla środowiska andragogicznego, podręczniki z zakresu teorii edukacji dorosłych. Są to: *Andragogika: podręcznik dla studentów szkół wyższych* (2002) oraz *Andragogika: podręcznik akademicki* (2009; 2013 wyd. 2 uzupełnione). Profesor jest autorem kilkudziesięciu haseł opublikowanych w wydawanej w latach 2003–2010 ośmiotomowej *Encyklopedii pedagogicznej XXI wieku*. Hasła przez Niego opracowane znajdzie czytelnik również w *Encyklopedii oświaty i kultury dorosłych* (1986).

Za opublikowane prace Autor wielokrotnie otrzymywał nagrody i wyróżnienia. Były to m.in. cztery nagrody Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz kilka nagród Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego (m.in. za dzieło *Życie społeczne i przemiany kulturalne Nowego Sącza w latach 1870–1990*).

Profesor regularnie publikuje w takich czasopismach naukowych, jak: „Edukacja Ustawiczna Dorosłych”, „Edukacja Dorosłych”, *Rocznik Andragogiczny* czy „Rocznik Sądecki”. Warto podkreślić, że wszystkie teksty Autora pisane są niezwykle staranną polszczyzną, z niezmienną dbałością o szczegóły i formę. Jest to swoisty styl Profesora, styl niewątpliwie godny naśladowania.

Działalność naukowa Profesora Tadeusza Aleksandra związana była również z zaangażowaniem w prace różnego rodzaju stowarzyszeń naukowych. W latach

osiemdziesiątych XX wieku współtworzył w Krakowie sekcję Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, a następnie przez dwie kadencje pełnił funkcję jej przewodniczącego. Był również przewodniczącym komitetu Zespołu Konsultantów Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w województwie małopolskim, a także członkiem zarządu Stowarzyszenia Oświatowców Polskich. W latach 1998–2011 był członkiem Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk i zarazem, w latach 2003–2011, przewodniczącym Zespołu Pedagogiki Dorosłych. Jako współzałożyciel – w latach 1993–2008 – pełnił funkcję wiceprezesa Akademickiego Towarzystwa Andragogicznego. Z kolei w latach 1975–2017 wchodził w skład Sekcji Polskiej Międzynarodowej Organizacji Folkloru. Jest członkiem Stowarzyszenia Klubu Ziemi Sądeckiej. Ponadto, co warto podkreślić, od lat z ogromną życzliwością wspiera merytorycznie społeczny ruch uniwersytetów trzeciego wieku.

Profesor był członkiem zespołów redakcyjnych wielu czasopism pedagogicznych (m.in. „Oświata Dorosłych”), obecnie jest członkiem Rady Naukowej „Rocznika Andragogicznego”, przewodniczącym Rady Programowej „Edukacji Ustawicznej Dorosłych” oraz członkiem Komitetu Redakcyjnego „Rocznika Sądeckiego”. Jest stałym recenzentem w kilku istotnych dla środowiska naukowego pedagogów czasopismach.

Ważnym elementem składającym się na rozwój kariery naukowej Profesora była stała współpraca z ośrodkami badań oświatowych w kraju i za granicą, m.in. na Słowacji (Uniwersytety w Bratysławie i Presowie), w Niemczech (Uniwersytet w Jenie oraz Instytut Badań Oświatowych w Aachen), Szkocji (Uniwersytet w Dundee), Ukrainie (Akademia Nauk Pedagogicznych w Kijowie, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Drohobyczu), na Węgrzech (Uniwersytet w Debreczynie) oraz w Czechach (Uniwersytet Karola w Pradze).

Jubilat wygłosił znaczące referaty podczas licznych konferencji w kraju i za granicą oraz był członkiem komitetów naukowych wielu konferencji pedagogicznych. Był również pomysłodawcą i organizatorem kilku dużych i istotnych wydarzeń naukowych. Wśród ważniejszych z pewnością należy wymienić: ogólnopolską konferencję z okazji 50-lecia powołania w UJ Katedry Kultury i Oświaty Dorosłych (1996), konferencję z okazji rocznicy 600-lecia odnowienia Akademii Krakowskiej i Jubileuszu 75-lecia erygowania w UJ Katedry Pedagogiki (2000), a także wspomniany I Ogólnopolski Zjazd Andragogiczny (2009), który był zacznym cyklicznych spotkań polskiego środowiska andragogów (do tej pory odbyły się już trzy Ogólnopolskie Zjazdy Andragogiczne).

Działalność naukowa Profesora to również: recenzje 61 prac doktorskich i recenzje wydawnicze 123 książek. Jako Mentor pełnił funkcję recenzenta w 13 przewodach habilitacyjnych i siedmiu postępowaniach o nadanie tytułu profesora nauk humanistycznych/społecznych.

Profesor Tadeusz Aleksander wypromował ponad 800 magistrów oraz 13 doktorów. Ukształtował kilka pokoleń swoich uczniów, do których również ja należę. Był moim Nauczycielem (fragmenty jego wykładów, które wygłaszał na Uniwersytecie Jagiellońskim pamiętam do dziś), a także Promotorem moich prac: magisterskiej oraz doktorskiej. Czuję się wyróżniona, że z okazji Jubileuszu Profesora to mnie przypadł zaszczyt przedstawienia jego dorobku naukowego.

Bibliografia¹

1. Aleksander T., *Andragogika: podręcznik akademicki* (2009; wyd. 2. uzupełnione 2013), Radom – Kraków: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji, ss. 460.
2. Aleksander T. (2002), *Andragogika: podręcznik dla studentów szkół wyższych*, Ostrowiec Św.: Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wyższej Szkoły Biznesu i Przedsiębiorczości, ss. 432.
3. Aleksander T. (1972), *Awans oświatowy młodzieży wiejskiej 1945–1970 na przykładzie Sądecczyzny*, Warszawa: Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, ss. 233.
4. Aleksander T. (1996), *Cele, kierunki i funkcje edukacji dorosłych*, (w:) *Wprowadzenie do andragogiki*, T. Wujek (red.), Radom: Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji, s. 247–269.
5. Aleksander T. (1980), *Drogi aktywizacji kulturalnej ludzi pracy*, Warszawa: Instytut Wydawniczy CRZZ, ss. 214.
6. Aleksander T. (2006), *Dzieje Szkoły Podstawowej nr 17 im. Kurierów Sądeckich w Nowym Sączu-Porębie Małej (1902–2006)*, Nowy Sącz: Miejska Biblioteka im. Józefa Szujskiego, ss. 51.
7. Aleksander T. (1993; 1995 wyd. 2), *Kształcenie ustawiczne*, (w:) *Pedagogika społeczna*, T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), Kraków: „Żak”, s. 295–318.
8. Aleksander T. (1986), *Kultura wypoczynku na wczasach*, Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, ss. 212.
9. Aleksander T. (2009), *Ludność i dwory Poręby Małej w latach 1850–1950*, Nowy Sącz: s. n., ss. 28.
10. Aleksander T., *Marian Chodacki – ostatni komisarz generalny RP w Wolnym Mieście Gdańsku*, „Rocznik Sądecki”, t. XLI/2013, s. 177–222.
11. Aleksander T. (1985), *Oddziaływanie kulturalne dużego miasta na region (na przykładzie Krakowa)*, Warszawa; Kraków: PWN, ss. 210.
12. Aleksander T., *Optymalizacja pozaszkolnej edukacji zawodowej dorosłych: potrzeba i kierunki modernizacji dokształcania i doskonalenia zawodowego kadr pracowniczych w Polsce* (1998), Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, ss. 372.
13. Aleksander T., *Oświata dorosłych na Kielecczyźnie w 40-leciu Polski Ludowej (zarys głównej problematyki)* (1985), Kielce: Zarząd Wojewódzki Towarzystwa Wiedzy Powszechnej; Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności, ss. 31.
14. Aleksander T., *Potrzeby kulturalno-oświatowe ludzi dorosłych*, (w:) *Wprowadzenie do pedagogiki dorosłych* (1992), T. Wujek (red.), Warszawa: PWN, s. 322–338.
15. Aleksander T., *Potrzeby kulturalno-oświatowe (w świetle badań sondażowych na terenie Małopolski)* (1985), Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, ss. 107.
16. Aleksander T., *Pozaszkolna edukacja ogólnokształcąca dorosłych (przeszłość, teraźniejszość, przyszłość)* (1992), Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, ss. 188.
17. Aleksander T., *Uwarunkowania uczestnictwa kulturalnego ludności wiejskiej* (1974), Warszawa: PWN, ss. 283.
18. Aleksander T., *Wychowawcze i edukacyjne funkcje regionalizmu*, (w:) *Pedagogika społeczna*, t. 2, *Debata* (2009), E. Marynowicz-Hetka (red.), Warszawa: PWN, s. 466–484.
19. Aleksander T. (1994), *Zespoły instrumentalne w Polsce: zarys dziejów i główne kierunki działalności*, Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, ss. 100.

¹ Wykaz prac, o których wspomniano w opracowaniu.

20. Aleksander T. (2017), *Z przeszłości sądeckiej rodziny Aleksandrów*, Nowy Sącz: Prezydent Miasta Nowego Sącza, ss. 118.
21. Aleksander T. (2011), *Życie i działalność kościelna księdza arcybiskupa Franciszka Ksawerego Wierchlejskiego (1803–1884)*, „Rocznik Sądecki”, t. XXXIX/2011, s. 128–147.
22. Aleksander T. (1993), *Życie społeczne i przemiany kulturalne Nowego Sącza w latach 1870–1990*, Kraków: Oficyna Literacka, ss. 855.
23. *Andragogiczne problemy współczesności* (1999), T. Aleksander (red.), Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, ss. 242.
24. *Edukacja dorosłych jako czynnik rozwoju społecznego* (2010), t. I i II, T. Aleksander (red.), Radom: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB, ss. 471 i 532.
25. *Edukacja ustawiczna w zmieniającej się sytuacji edukacyjnej (wybrane problemy)* (1998), T. Aleksander, J. Skrzypczak (red.), Poznań: Eruditus, ss. 197.
26. *Hasła w: Encyklopedia oświaty i kultury dorosłych* (1986), K. Wojciechowski (red.), Wrocław: Wydaw. Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
27. *Hasła w: Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, t. 1–7 oraz *Suplement* (2003–2010), T. Pilch (red.), Kraków: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
28. *Kultura i edukacja ustawiczna: wybrane zagadnienia* (1995), T. Aleksander, H. Mielicka (red.), Kielce: Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego, ss. 220.
29. *Myśl pedagogiczna przelomu wieków (materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w dniach 26–27 września 2000 r. z okazji Jubileuszu 600-lecia odnowienia Akademii Krakowskiej i Rocznicy 75-lecia utworzenia Katedry Pedagogiki w Uniwersytecie Jagiellońskim)* (2001), T. Aleksander (red.), Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, ss. 417.
30. *Procesy edukacyjne i wychowawcze w dobie przemian* (2004), T. Aleksander, S. Majewski (red.), Ostrowiec Św.: Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości, ss. 347.
31. *Program studiów pedagogicznych: studia licencjackie, magisterskie i doktoranckie* (1999), T. Aleksander, B. Bury, A. Sojka (red.), Kraków: Księgarnia Akademicka, ss. 220.
32. *Stan i perspektywy rozwoju refleksji nad edukacją dorosłych* (2007), T. Aleksander i D. Barwińska (red.), Kraków: Uniwersytet Jagielloński; Radom: Instytut Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy, ss. 487.
33. *Środowiska wychowawcze i edukacja dorosłych w dobie przemian* (2003), T. Aleksander (red.), Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, ss. 265.
34. *Teoretyczne i praktyczne aspekty edukacji kulturalnej oraz oświaty dorosłych* (2006), T. Aleksander (red.), Kraków: Wydaw. Uniwersytetu Jagiellońskiego, ss. 214.
35. *Teraźniejszość i przyszłość edukacji dorosłych* (1997; 1999 wyd. 2; 2002 wyd. 2. dodruk), T. Aleksander (red.), Warszawa: Akademickie Towarzystwo Andragogiczne; Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, ss. 235.
36. *Wybrane problemy edukacji i wychowania dorosłych w okresie przekształceń ustrojowych* (1996), T. Aleksander (red.), Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, ss. 157.
37. *Wybrane problemy uczestnictwa w kulturze: sympozjum popularno-naukowe WDK Kielce, 26 maja 1984*, T. Aleksander, A. Gładysz (red.), I. Wawrzczak (oprac.), Kielce: Wojewódzki Dom Kultury, Dział Wydawnictw i Dokumentacji, ss. 75.

Aleksandra LITAWA – Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie,
e-mail: aleksandra.litawa@up.krakow.pl